

TARPTAUTINĖ MOKSLINĖ KONFERENCIJA „ALEKSANDRO JOGAILAIČIO DVARO KULTŪRA“

Dr. DAIWA STEPONAVIČIENĖ

Vilniaus pilių valstybinio kultūrino rezervato direkcijos
Mokslinių tyrimų skyriaus vedėja

Konferencijos dalyvius sveikina Lietuvos tūkstantmečio minėjimo direkcijos prie Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos direktorius Gediminas Ilgūnas.

Prieš penkis šimtus metus (1506 m.) mirė didysis Lietuvos kunigaikštis ir Lenkijos karalius Aleksandras Jogailaitis, daręs didelę įtaką architektūros, urbanistikos, amatininkystės ir kitų kultūros sričių raidai. Jo valdymo laikais susiformavo Vilniaus, kaip reikšmingo viduramžių miesto, planinė struktūra, gotikinės architektūros stilistika, viduramžių dvaro tradicijos. Nepaisant XV–XVI a. laikotarpio svarbos tolimesnėi Lietuvos kultūros raidai, mes šią epochą nepakankamai pažįstame, tyrinėjame ir vertiname.

Lietuvos valdovų rūmų atkūrimo kontekste iškyla ir istorinių asmenybių, nuo kurių priklausė Lietuvos valstybės politika, ekonominiai ir kultūiniai poslinkiai, gyvenimo ir veiklos reikšmė.

Viena iš tokų asmenybių – Lietuvos didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Aleksandras Jogailaitis, valdės 1492 – 1506 m., daugiausia gyvenęs Vilniuje.

Iki šiol Aleksandro Jogailaičio valdymo laikotarpis istoriografijoje nušviestas labai fragmentiškai, o jo asmenybė susilaukė itin prieštaragingų vertinimų. 2006 m. minint šio LDK valdovo 500-ąsias mirties metines, atsirado gera proga sukaupti į visumą istorinius ir kultūrologinius duomenis, susijusius su Aleksandro Jogailaičio valdymo laikotarpiu ir jo asmenybės problematika Lietuvos valstybės europiniame kontekste.

Pažymėdama šio valdovo mirties metines, Vilniaus pilių valstybinio kultūrinio rezervato direkcija suorganizavo tarptautinę mokslinę konferenciją „DLk Aleksandro Jogailaičio dvaro kultūra“. Konferencija vyko 2006 m. lapkričio 9 – 10 d. Taikomosios dailės muziejuje Vilniuje. Jos metu Lietuvos ir užsienio šalių mokslininkai sutelkė dėmesį į

Svečias iš Baltarusijos dr. Vasilijus Voroninas.

dLk Aleksandro Jogailaičio dvaro gyvenimą Vilniuje ir Krokuvoje per istorines, menotyrines, kultūrines ir kt. plotmes.

Pranešimus, skirtus dLk Aleksandro asmeniui, jo vidaus ir užsienio politikos aspektams, dvaro kultūrai ir pan., skaitė 18 prelegentų iš Lietuvos, Lenkijos, Baltarusijos.

Klausytojų auditoriją sudarė apie 60 žmonių – aukštuojų mokyklų dėstytojai, mokslo istorių, muziejų darbuotojai, žiniasklaidos atstovai.

Konferenciją pradėjo Vilniaus pilių valstybinio kultūrinio rezervato direkcijos direktorė Audronė Kasperavičienė, sveikinimo žodži pagrindinio konferencijos rėmėjo – Lietuvos vardo minėjimo 1000-mečio direkcijos – vardu tarė direktorius Gediminas Ilgūnas.

Svečias iš Lenkijos prof. dr. Krzysztof Pietkiewicz.

Konferencijos dalyviai prie dLk Aleksandro karsto Vilniaus arkikatedro bazilikoje.

Pirmai konferencijos diena buvo skirta istorinei XV – XVI a. sandūros tematikai. Po doc. dr. Ritos Trimonienės (Šiaulių universitetas) pranešimo „Kultūriniai ryšiai Jogailaičių Europoje XV a. pabaigoje – XVI a. pradžioje“ klausytojai susipažino su konferencijos svečių parengtomis temomis: žinomas Lenkijos istorikas, prof. habil. dr. Krzysztofas Pietkiewiczius (Poznanės universitetas) pristatė prieštaringą Aleksandro Jogailaičio asmenybės vertinimą Lenkijos istoriografijoje, o iš Baltarusijos atvykęs dr. Vasilijus Varoninas (Minsko universitetas) aptarė kunigaikščio laidotuvį Vilniuje aplinkybes. Kiti konferencijos pranešimai buvo parengti

Lietuvos prelegentų. Doc. dr. Rimvydas Petruskas (Vilniaus universitetas) išnagrinėjo didžiojo Lietuvos kunigaikščio dvaro tēstinumo problemą nuo Vytauto laikų iki Aleksandro valdymo metų; dr. Gitana Zujienė (Lietuvos istorijos institutas) aptarė Aleksandro pakėlimo didžiuoju kunigaikščiu ceremonialo susiformavimo prieplaidas; dr. Marius Sirutavičius (Vytauto Didžiojo universitetas) išryškino Lietuvos valdovo statusą diplomatinės santykijų su Maskvos valstybe praktikoje XV – XVI a. sandūroje; dr. Genutė Kirkienė (Vilniaus universitetas) iškėlė klausimą „Ar būta stačiatikių LDK politiniame elite Aleksandro valdymo laikais?“. Du paskutinieji pirmosios dienos pranešimai buvo parengti karo tematika: dr. Gediminas Lesmačaitis (Lietuvos istorijos institutas) apžvelgė permanentas LDK karyboje Viedošos ir Oršos mūsių kontekste, o dr. Romas Batūra (Lietuvos karo akademija) kalbėjo apie dvielę karo frontų – Krymo ir Maskvos – grėsmę Lietuvos valstybei Aleksandro valdymo laikais.

Antroji konferencijos diena buvo skirta dLk Aleksandro dvaro kultūrai ir valdžios reprezentatyvumui bei reikšmei LDK. Menotyrininkė dr. Marija Matušakaitė (Kaunas) perskaitė pranešimą apie Aleksandro Jogailaičio epitafiją Vilniaus dominikonų bažnyčioje; dr. Edmundas Rimša (Lietuvos istorijos institutas) parodė Aleksandro antspaudų reikšmę valstybės sfragistikoje; mgr. Eduardas Remecas (Lietuvos nacionalinis muziejus) pademonstravo, kaip Aleksandro Jogailaičio monetų paplitimas atspindi Vilniaus žemutinės pilies raidą. Konferencijoje dalyvavo ir du jauni archeologai iš

Konferencijos dalyviai apžiūri parodą, skirtą dLk Aleksandru.

Habil. dr. Vytautas Urbanavičius veda ekskursiją Vilniaus arkikatedros požemiuose.

Kultūros paveldo centro, kurie klausytojams pateikė Vilniaus senamiesčio kasinėjimų duomenis apie miesto fortifikavimą XV–XVI a. sandūroje (mgr. Linas Girlevičius) bei Vilniaus miesto medinį vandentiekį (mgr. Ramunė Butrimaitė). Popietiniame posėdyje buvo perskaityti du pranešimai literatūrine tematika: „Hipotetinė Aleksandro istorija“, išnagrinėta mgr. Kęstučio Gudmanto (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas), bei dr. Sigito Narbuto (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas) pristatyta Vilniaus prepozito Erazmo Vitelijaus kalba popiežiui Aleksandri VI, nagrinėjant ne tik patį kalbos tekstą, bet ir aptariant jo parengimo istorinį kontekstą. Kostiumo istorikė dr. Rūta Guzevičiutė (Lietuvos istorijos institutas) supažindino konferencijos klausytojus su XV–XVI a. laikotarpiu vyroviusiomis didikų madomis ir jų atgarsiais vėlesnių laikų nešiosenoje, o muzikologė prof. habil. dr. Jūratė Trilupaitienė (Kultūros, filosofijos ir meno institutas) – su Aleksandro Jogailaičio dvaro muzikine kultūra, pristatydama ją europiniame kontekste.

Konferencijos dalyviai ne tik galėjo pasiklausyti kolegų parengtų pranešimų, bet ir padiskutuoti jiems rūpimais istoriniais klausimais, privačiuose pokalbiuose pasidalinti sukauptomis žiniomis, kurioms, manykime, ateityje leis daryti dar konstruktvesnes išvadas, nagrinėjant mėgstamą laikotarpį ar problemą. Ši komunikacija yra svarbi tikslinant vienas ar kitas pranešimų detales, kadangi konferencijos medžiagos pagrindu bus rengiamas straipsnių rinkinys.

Konferencijos metu buvo parodytas naujas dokumentinis filmas „Didysis kunigaikštis Aleksandras“

(aut. Vytautas Urbanavičius), suorganizuota ekskursija po Taikomosios dailės muziejaus ekspoziciją, skirtą dLk Aleksandri. Konferencijos dalyviai padėjo gėlių prie dLk Aleksandro karsto Vilniaus arkikatedroje.

Konferenciją užbaigė senosios muzikos ansamblio „Banchetto musicale“ (vad. Jūratė Vičienė) koncertas, kuriame skambėjo XV–XVI a. sandūros laikotarpio Europos ir LDK valdovų rūmuose dirbusių kompozitorių instrumentinė ir vokalinė muzika, demonstruotos atkurtos to laikotarpio choreografinės kompozicijos, atliktos profesionalių ansamblio šokėjų (vad. Virginija Jašinskienė).

Pranešimą skaito dr. Sigitas Narbutas.

„Banchetto musicale“ šokėjai.

Senosios muzikos ansamblis „Banchetto musicale“.

Alexander Jagielonian (1492–1506) and Lithuanian Cities
Zigmantas Kiaupa
Summary

The rule of Alexander Jagielonian is referred to in historiography as the second stage of expansion of Magdeburg rights in the Grand Duchy of Lithuania. At that time, more than 20 cities in the Russian territories of the state and in the border region with Poland were granted the right of self-rule (Magdeburg right). Only Veliuona in the Lithuanian land was granted this right as well. This evidences that at the reign of Alexander Jagielonian the state was actively developing the city network as an important part of economic life. As attention was focused on the new self-governed city communities, the relations of the communities of the cities which obtained the Magdeburg right in previous stages with the sovereign kept in the background.

The article discusses the relations of Alexander Jagielonian with these cities, i.e., Vilnius, Kaunas and Trakai. Already in 1492, Alexander Jagielonian granted confirmation privileges to the mentioned cities and community of Trakai Karaites. The confirmation privilege expanded the self-rule of the cities. The sovereign did not regulate the internal order of the cities as it had been settled before. The right of the cities to make use of the monopolist enterprises with high return rates and to control the drink sale was confirmed repeatedly and the list of privileges for Vilnius and Trakai communities was expanded.

Main attention was paid to improvement of trade conditions for citizens by freeing them from duties: merchants of Vilnius, Trakai and Trakai Karaite communities were

freed from duties everywhere in the state and Vilnius merchants even in Poland. Regulation of the so-called guest trade (Gästehandel) was another very important sphere. The Kaunas community was granted the right (Stapelrecht), to control the trade of foreign merchants in Kaunas and its environs. In Kaunas and Vilnius, the possibilities of mediation for local merchants were strengthened. In 1505, a guest house was built in Vilnius. Alexander Jagielonian was not an unconditional supporter of his cities. As an arbiter of trade conflicts between Kaunas and Prussian cities, he took into account the interests of trade partners (for example Danzig merchants), especially if their aspirations were based on the documents published by predecessors. During the wars with Russia, trade relations were restricted.

Generalizing the relations of Alexander Jagielonian with Vilnius, Kaunas and Trakai, we can conclude that these cities received sovereign's attention and generous support. This is not true about the Trakai Karaite community involved in the complicated relations of Alexander Jagielonian with Jews. This community suffered during the banishment of Jews from Lithuania. Yet the majority of Karaites later returned to Trakai and kept satisfactory relations with sovereign. The attitude of Alexander Jagielonian towards the mentioned cities shows state aspirations to improve the conditions for economic activity of the citizens and confirms the assumption that at the reign of Alexander Jagielonian the state put efforts to form the network of cities as an important part of economic life.